

Kirje

29.5.2023

VN/14910/2023
VN/14910/2023-OKM-1

Suomen Akatemia

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilinpäätöskannanotto Suomen Akatemian vuoden 2022 toiminnasta

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tänään päättänyt valtion talousarvioasetuksen (1243/1992) 66 i §:n mukaisesta tilinpäätöskannanotosta Suomen Akatemialle.

Suomen Akatemian hallinnossa tapahtui vuonna 2022 useita muutoksia. Valtioneuvoston nimeämä uusi hallitus, uudet toimikunnat ja strategisen tutkimuksen neuvosto toimikaudeksi 2022–2024 aloittivat toimintansa vuoden 2022 alusta ja uusi tutkimusinfrastruktuurikomitea heinäkuun alusta. Professori Paula Eerola aloitti pääjohtajana maaliskuussa 2022.

Suomen Akatemian toiminnan vaikuttavuutta seurataan talousarvioon ja tulossopimukseen sisältyvien mittareiden lisäksi vaikuttavuusarvioinneilla, jotka antavat syvällisempää tietoa toiminnan vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta. Akatemian kansainvälinen arviointi valmistui 2022. Arvioinnin mukaan Akatemia toimii kokonaisuudessaan hyvin, kun otetaan huomioon taloudelliset ja toiminnalliset reunaehdot. Kansainvälisen arvioinnin suositusten perusteella Akatemia on käynnistänyt useita toimenpiteitä, muun muassa uuden strategian valmistelun, rahoitusmuotojensa kokonaistarkastelun, tutkimusrahoitustoiminnan muutosohjelman ja johtamisen kehittämisprosessin. Myös strategian ja kansainvälisen linjauksen päivittäminen on käynnistetty, ja ne valmistuvat keväällä 2023.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on edellyttänyt, että Akatemia tekee vuonna 2022 suunnitelman, jolla tuleva toiminta sovitetaan yhteen toimintamenomäärärahojen kanssa. Pääjohtaja käynnisti kesäkuussa 2022 tutkimusrahoitustoiminnan muutosohjelman, jota toteutetaan vuosina 2022–2024. Sen tavoitteena on vähentää tutkimusrahoitustoiminnan työvoimatarvetta, lisätä työn automatisointia ja parantaa työn tuottavuutta kehittämällä Akatemian prosesseja ja uudistamalla sähköinen asiointijärjestelmä.

Akatemia edistää strategiansa mukaisesti tutkimuksen laatua ja uudistumista sekä tukee korkeatasoisen tieteen pohjautuvaa vaikuttavuutta. Akatemian tutkimusrahoitustoiminta toteutettiin 2022 aikataulujen mukaisesti. Hakemuksia eri hakuihin saatiin vajaat 4 000. Määrä on pienempi kuin edellisenä vuonna, mikä johtuu osin säännöllisten rahoitushakujen aikataulujen vaihtelusta. Esimerkiksi huip-puysikköhakua ei ollut 2022.

Nuorten tutkijoiden rahoitusmuodot uudistettiin. Jatkossa on vain akatemiattutkijan rahoitusmuoto kolmen aikaisemman rahoitusmuodon sijasta (tutkijatohtori, akatemiattutkija ja nuoren tutkijasukupolven

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

09 135 9335
+358 9 135 9335

kirjaamo.okm@gov.fi

akatemiahanke). Samalla yksinkertaistettiin rahoituksen hakemista ja lisättiin rahoituksen käytön joustavuutta. Ensimmäinen uusimuotoinen akatemiautukijahaku avattiin syyskuussa 2022 ja sen vaikutuksia seurataan.

Kuuden ensimmäisinä aloittaneiden lippulaivojen kahden ensimmäisen toimintavuoden tulokset arvioitiin. Toimintatapa on ollut vaikuttava ja kahden ensimmäisen toimintavuoden lippulaivoissa on tuotettu yli 4 000 tieteellistä julkaisua ja 200 patenttia. Rahoitusmuodon vipuvaikutus on merkittävä: tarkastelujaksolla Akatemian lippulaivarahoitukseen verrattuna yritysrahoituksen osuus näiden lippulaivojen rahoituksesta on ollut kaksinkertainen ja EU-rahoituksen viisinkertainen.

Tutkimusinfrastruktuurikomitean arviointi käynnistyi vuonna 2022 ja valmistui vuoden 2023 alkupuolella. Arviointi kohdistui tutkimusinfrastruktuurikomitean toimintaan koko sen elinkaaren ajalta vuodesta 2014 nykypäivään painottaen viimeisen neljän vuoden ajanjaksoa.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittareista kansainvälisyyden mittarit toteutuivat hieman tavoitteita paremmin, mutta tasa-arvoon liittyvää tavoitetta naisten osuudesta arvioinnin asiantuntijoina ei edelleenkään saavutettu (vuoden 2022 tavoite oli 45 % ja toteuma 37 %, vuoden 2021 toteuma 34 %). Tiedon ja tutkimusmenetelmien avoimuuteen liittyen FAIR-periaatteella tutkimusaineistoa tuottaneiden akatemiahankkeiden suhteellisen osuuden mittarin tavoite ylitettiin (vuoden 2022 tavoite oli >45 % ja toteuma oli 46). Myös Akatemian rahoituksella tuotettujen vertaisarvioitujen julkaisujen tavoite saavutettiin (vuoden 2022 tavoite oli 85 % ja toteuma oli 86 %, vuoden 2021 toteuma oli 57 %). Sidosryhmäkysely toteutettiin vuonna 2022, mutta Akatemia jäi hieman asetetusta 3,2 tavoitteestaan (toteutuma oli 3,01).

Akatemian toiminnallisen tuloksellisuuden mittareista hankekannan määrä ylitti tavoitteen (tavoite vuonna 2022 oli 4 200 ja toteuma oli 4 958, vuoden 2021 toteuma oli 4 863). Akatemiahankkeiden hakemusten käsittelyajan toteuma oli 26-36 viikkoa (vuoden 2022 tavoite oli 30-34 ja vuoden 2021 toteuma oli 26-34) eli tavoite saavutettiin. Rahoitustoiminnan kustannusten osuus myönnetystä rahoituksesta oli 2,3 % alittaen tavoitteen (<3,5%) ja pysyen lähellä aiempien vuosien tasoa. Akatemiahankkeiden käsittelykustannusten tavoitetta ei saavutettu (tavoite vuonna 2022 oli 1 450 euroa/hakemus ja toteuma oli 1 511 euroa/hakemus ja vuonna 2021 toteuma oli 1 476 euroa/hakemus). Asiantuntijat antoivat 9 738 (vuonna 2021: 11 292) lausuntoa mukaan lukien esilausunnot Akatemialle ja paneeleja järjestettiin 79 kpl (vuonna 2021 paneeleja järjestettiin 96 kpl).

Tilinpäätösraportointi sisältää kattavasti Akatemian toimintaa kuvaavia mittareita ja niiden toteutumat kolmelta edelliseltä vuodelta. Ministeriö katsoo, että tuloksellisuuden ja toiminnallisen tehokkuuden taso oli hyvä ja toteaa, että Suomen Akatemia on pääosin saavuttanut sille vuodelle 2022 asetetut tulostavoitteet.

Suomen Akatemian hallintovirastossa tehtiin 141 henkilötyövuotta, vähennystä edellisestä vuodesta oli 6,6 henkilötyövuotta. Akatemian työtyytyväisyysindeksin ja johtajuusindeksin tavoitteet ylitettiin. Tuloksissa ei ollut merkittävää eroa verrattuna edeltäviin vuosiin. Akatemian hallintoviraston sairauspoissaolot kasvoivat vuonna 2022 merkittävästi (ollen vuonna 9,3 pv/HTV ja vuonna 2021 3,8 pv/HTV).

Suomen Akatemian hallintoviraston toimintamenomomentille oli vuoden 2022 talousarviossa osoitettu 12,1 miljoonaa euroa (vuonna 2021 oli 12,0 miljoonaa euroa). Toimintamenoja siirtyi 2,4 miljoonaa euroa vuodelle 2023 (vuodelle 2022 siirtyi 3,8 miljoonaa euroa) eli siirtomäärärahat vähenivät 1,4 miljoonalla eurolla.

Rahapelitoiminnan tuotoista tieteen edistämiseen Akatemialle kohdistetut arviomäärärahat momentilla 29.40.53 käytettiin kokonaan. Rahoitusosuudet kansainvälisille järjestöille momentille (29.40.66) myönnettiin talousarviossa yhteensä 22 miljoonaa euroa, josta käytettiin 21 miljoonaa euroa (95 %).

Vuoden 2022 talousarviossa tutkimusmäärärahmomentilla (29.40.51) oli käytössä 365,1 miljoonaa euroa, jota käytettiin yhteensä 327,8 miljoonaa euroa (90 %). 2022 oli ensimmäinen vuosi, jossa RRF-rahoitusta maksettiin käynnistyneille hankkeille. Avainalojen vauhdittaminen (momentti 29.40.51.02)

käytti 2,3 miljoonaa budjetoidusta 4,0 miljoonasta (58 %), kun taas kansalliset infrastruktuurit (momentti 29.40.51.03) käytti 1,7 miljoonaa varatuista 2,0 miljoonasta (87 %). Paikalliset infrastruktuurit (momentti 29.40.51.04) eivät vielä käynnistyneet, ja ainoa käyttö tuli hallinnointikustannuksista, yhteensä 0,06 miljoonaa.

1. Tuloksellisuuden raportoinnin asianmukaisuus

Suomen Akatemian tilinpäätös toimintakertomuksineen on laadittu asianmukaisesti ja siitä saa kuvan tulostavoitteiden toteutumisesta.

Valtiontalouden tarkastusviraston tilintarkastuskertomuksessa on todettu, että toiminnallisesta tehokkuudesta esitettyjen tietojen osalta ei tarkastuksessa ole tullut esiin olennaista huomautettavaa.

2. Suomen Akatemian toimenpiteet tilinpäätöksen johdosta ja tuloksellisuuden parantamiseksi

Valtiontalouden tarkastusviraston antaman tilintarkastuskertomuksen mukaan talousarviota ja sitä koskevia keskeisiä säännöksiä on noudatettu lukuun ottamatta vuodelle 2023 maksuspäätösperusteisesti kuuluvien menojen (104 000 euroa) kohdentamista talousarvion ja talousarviosta annetun asetuksen 5 a§:n vastaisesti vuoden 2022 menoiksi momentilla 29.40.51 (Suomen Akatemian tutkimusmäärärahat, arviomääräraha). Menettelyllä on valtion talousarviosta annetun lain 7 §:n vastaisesti pidennetty arviomäärärahan käyttöaikaa. Tilintarkastajan vuosiyhteenvedossa todetaan, että Suomen Akatemia on vastineessaan tuonut esille sen, että menojen kohdentuminen oikealle varainhoitovuodelle on pyritty varmistamaan siten, että vuoden lopussa kertyneet maksatuspyynnöt hoidetaan ajoissa maksuun ja maksatusprosessi käynnistyy uudelleen tammikuun loppupuolella uuden varainhoitovuoden kirjauksilla. Maksatusprosessissa on oma roolinsa sekä Suomen Akatemialla, että valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus Palkeilla. Yksittäisten viivästyneinä saapuneiden laskujen käsittelyssä ei ole toimittu prosessin ohjeistuksen mukaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan Suomen Akatemia on selvittänyt asiaa riittävästi ja ryhtynyt toimenpiteisiin siltä osin kuin ne ovat Akatemian toimivallassa.

Tilintarkastuskertomuksessa todetaan edelleen, että Suomen Akatemian tilinpäätöslaskelmat ja liitetiedot antavat olennaisilta osin oikeat ja riittävät tiedot (oikean ja riittävän kuvan) talousarvion noudattamisesta sekä kirjanpitoyksikön tuotoista ja kuluista sekä taloudellisesta asemasta valtion talousarviosta annetun lain mukaisesti. Sisäisen valvonnan osalta ei tarkastuksessa ole tullut esiin olennaista huomautettavaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Suomen Akatemian välinen vuoden 2022 tulossopimus sisältää rajatun määrän mittareita. Niiden lisäksi Akatemian tulee sisällyttää tilinpäätösraportointiinsa täydentäviä mittareita (toteumat kolmelta edelliseltä vuodelta), jotta viraston toiminnan kokonaisuudesta ja lähi vuosien muutossuunnasta voidaan muodostaa kattava kuva. Ministeriö toteaa lisäksi, että raportointia voitaisiin monilta osin syventää ja tavoitteiden toteutumien laajempi analyysi avaisi lukijalle mahdollisuuden arvioida toteutumiin vaikuttaneita tekijöitä.

Suomen Akatemian kansainvälisessä arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että Suomen Akatemialla on käytössään laaja tutkimusta koskeva tietoaaineisto, jota tulisi hyödyntää nykyistä monipuolisemmin. Suomen Akatemian tuottamaa tietoa tutkimuksen laadusta ja vaikuttavuudesta tulisi kehittää ja tarjota entistä laajemmin korkeakoulujen ja ministeriöiden strategiatyön tueksi. Lisäksi Suomen Akatemia ja opetus- ja kulttuuriministeriö aloittavat Tieteen tila –prosessin uudistamisen seuraavalle tulossopimuskaudelle.

3. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpiteet tilinpäätöksen johdosta ja tuloksellisuuden parantamiseksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Suomen Akatemia käyvät jatkuvaa vuoropuhelua, jossa on tarpeen nostaa nykyistä selkeämmin esille muutosohjelman toimenpiteiden edistyminen. Keskustelun teemoiksi nostetaan lisäksi Tieteen tila –prosessin uudistaminen ja tutkimusta koskevan tietoaaineiston hyödyntäminen.

Suomen Akatemian kanssa kehitetään talousarvioprosessia siten, että tiedonkulku ministeriön ja viraston välillä edelleen paranee. Kehittämistyössä otetaan huomioon opetus- ja kulttuuriministeriön konserni-hankkeen suositukset. Konsernihankkeen esittämistä toimenpiteistä ollaan ehdottamassa hallinnonalan virastojen toimintamenomomenttien kokoamista samaan lukuun TAE2024:ssä.

Ylijohtaja

Atte Jääskeläinen

Johtaja

Erja Heikkinen

Jakelu

Suomen Akatemia

Tiedoksi

Valtiontalouden tarkastusvirasto VTV
Eduskunnan tarkastusvaliokunta
VM Valtiovarainministeriö
OKM Ministeriön johto, Anita Lehikoinen

VN/14910/2023-OKM-1

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: